

ROMA İMPARATORLUĞU ve HİRİSTİYANLIĞI KABULÜ

Antik Çağın aydınlığında gelişen Güney Avrupa, Hıristiyanlığı kabul etti. Sonraları, dini uyguladıklarını iddia eden Kilisenin bağınazlığı ve baskıları başladı. Buna, Roma'dan sonra büyük bir devletin kurulamaması da eklenince, uzun sürecek bir karanlık döneme girildi.

Dünyanın en büyük imparatorluklarından biri olan Roma İmparatorluğu'nun kuruluş tarihi hakkında tarihçiler farklı şeyler yazarlar. Ancak çoğu tarihçi, destanlarda kurtlar tarafından emzirildikleri söylenen iki kardeşten Romulus'un, kardeşi Remus'u (ya da Romus) öldürdüğü M.Ö. 753 yılında birleşirler. Bugünkü Roma kentinin olduğu bölgenin küçücük bir yerinde kurulan bu birlik, gittikçe büyüyerek site devleti halini aldı. Devletin genişlemesi ve fetihler ise M.Ö. II. ve I. yüzyıllarda oldu (Romalıların ve Türklerin belgelenen tarihteki ilk imparatorlukları benzer dönemlerde kurulmuştur. Ancak son yıllarda bulunan tarihi verilere göre, Türklerin devletlerinin ve medeniyetlerinin daha önceki tarihlere dayandığı tahmin edilmektedir.)

Romalıların yaptıkları bu fetihlerin sonucu olan ganimet, savaş tazminatları ve yeni eyaletlerin ödedikleri vergiler hem devleti hem de Roma halkını (yani yurttaşları) zenginleştirdi. Ancak, Antik Helen Çağının etkisiyle oluşturulan cumhuriyet yönetimleri, fetihlerin siyasal alanda oluşturduğu sorunları çözemedi. Zaten uygulanan cumhuriyet anlayışı bugünkünden farklı idi. Büyük Larousse ve Meydan Larousse ansiklopedilerine göre, Roma anlayışında Cumhuriyet, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış iki yurttaş sınıfını içeriyordu: Biri Klan başkanlarının soylu ailelerinin oluşturduğu "Patriciler" diğeri "Plebler" denilen halk. Cumhuriyet yönetiminin yürütme organı olan Senato, başlangıçta büyük aile başkanlarının (patres) toplanmasından oluşuyordu. Senato, hem dış siyaseti yönetirdi hem de iç siyasete egemendi. Hazineye göz kulak olan Senato, dinin de koruyucusuydu. "Plebler" in, yani halkın, mülk edinme hakları vardı. Ama seçme ve seçilme hakları yoktu. Sonraları kurulan halk meclisleri (comitia) ve magistratuslar, yalnız görünüşte iktidardılar. Senato ise iktidarın gerçek sahibiydi. Sonuç olarak Roma hükümeti bir oligarşiydi. (Bu yönetim uygulaması çağdaşı olan Büyük Hun Türk İmparatorluğundaki yapıya bir açıdan benzemektedir. Türklerde de boyların ileri gelenlerinin katıldığı kurultaylar düzenli olarak her yıl Haziran ayında toplanırdı. Ancak Türklerde, soylular ve halk diyerek bir sınıf ayrımı yoktu. Halkın yönetime katılması kademeli olarak gerçekleşirdi. Boyların ileri gelenleri kurultaya gelmeden önce obasını toplar danışırdı.)

Kimi tarihçiler, Roma'da soylular ve halk denilen iki sınıf arasındaki mücadelenin devletin iç dinamiğini oluşturduğunu söylerler. Bunun da, kurumları sürekli olarak geliştirdiğini iddia ederler. Ancak bu mücadele sadece Roma şehrinde yapılabiliyordu. Çünkü, imparatorluk sınırları Akdeniz'i Romalıların gölü haline getirecek kadar büyüdüğü zaman bile, **yalnızca Roma kentinde oturanlar yurttaş sayılıyordu**. Bu anlayışa karşı çıkanlar M.Ö. 91-89 yıllarında Sosyal Savaşları diye bahsedilen bir isyan başlattılar. Başkaldırıları zorla bastıran yönetim, Roma yurttaşlığı hakkını -o da sadece- İtalya sınırı içerisindekilere tanımak zorunda kaldı.

Roma'nın imparatorluk haline gelmesinden önce, Helen Antik Çağın önemli filozoflarından Sokrates'in öğrencisi olan Platon, hocasının fikirlerini toparlamıştı. O da hocası gibi, düşünürlerin tek başlarına esenliğe ulaşamayacaklarına inanıyordu. Diğeri insanları da kurtarmak gerekirdi. Bunun için adalet fikrine göre düzenlenmiş bir sitenin (küçük, şehir devleti) kurulmasına öncülük edilmeliydi. Bu anlayıştan dolayı, Roma kentinde cumhuriyeti kuran ve "Antik Çağın temsilcileriyiz" diyen **Romalılar, gittikleri yerlere kanun ve nizamı götürdüklerini düşünüyorlardı** (Bu anlayışla Osmanlı'daki Nizam-ı Alem ülküsü birbirine benzemektedir). Ancak Romalılar, belki de Platon'un

anlayışındaki küçük şehir devleti sınırlarını aşmamak için, diğer bölgelerdeki insanlara kanun ve nizamı farklı uyguladılar.

Nitekim, egemenlik altına alınarak eyalet durumuna getirilen ülkeler, Roma'dan tayin edilen yöneticiler tarafından idare edilmekten çok, ekonomik olarak sömürülüyorlardı. Bu nedenle Roma dışındaki diğer unsurlar sıkça başkaldırıyordu. (Osmanlı'da başkaldıranlar ise önceleri Türklerdi. 1789 Fransız İhtilalinden sonra Hıristiyan tebaada ayaklanma girişimleri başladı. O da, Avrupa'daki bazı devletlerin kışkırtmaları sonucu başladı. Osmanlı'da farklı dinlere inanan insanlar birlikte yaşıyorlardı. Roma dini ise, devlet dini konumunda olduğundan zaten yönetimin güçlü olduğu dönemlerde başka inançlara izin verilmiyordu.)

Roma'daki yöneticilerin bir bölümü ise, arenalarda hayvanların, gladyatörlerin ve esirlerin birbirlerini parçalamalarını -halkla birlikte- zevk olarak seyrediyorlardı. Böylece soylular hem bastırılmış zevklerini tatmin ediyorlar, hem de halka gözdağı veriyorlardı. (Arenalardaki görüntülerin benzer bir örneği, İngiltere'de 1822 yılında yasaklanana kadar sürdürüldü. İngiltere'de, arenaya salınan bir boğanın, azgın köpekler tarafından parçalanarak öldürülüşünü halkın bir kısmı zevkle seyrediyordu) Roma'daki bu ve benzeri bozulmalara Cicero direnmeye çalıştı. M.Ö. 106 yılında doğan (Marcus Tullius) Cicero önceleri çok iyi bir siyaset söylevci idi. Sonraları ise felsefeci oldu. M.Ö. 43 yılında da muhalefet yaptığı için Antonius, Octavius ve Aemilius Lipidus'un kurdukları üçlü diktatörlük (triumviratus) tarafından öldürüldü.

Kendilerini Antik Helen Çağının temsilcisi gibi görmelerine rağmen Romalıların, bilhassa Antik Çağdan sonra siyasal konularda özgün düşünceler geliştirdikleri söylenemez. Ancak mimaride, sanatta ve edebiyatta gelişme sağladılar.

Eski Roma dini, genel anlamda bir inançtan çok, bir yurtseverlik anlayışına benziyordu. Roma'ya bağlılığı sağlıyor gibiydi. (Çağdaşları olan Hun Türklerindeki din anlayışı ise, kişiye özeldi ve devlet baskısı yoktu.) Roma dininin, aynı dönemde ortaya çıkan Konfüçyus'un Çin'de geliştirdiği öğretilerle benzer yönleri vardı. Fakat Roma tarihindeki "Geç İmparatorluk" döneminde bu din anlayışı gerilemeye ve M.S. II. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlık yayılmaya başladı. Hıristiyanlar önceleri pek önemsenmediler. Ama, adam öldürmeyi ve Roma'nın resmi tanrılarına kurban vermeyi kabul etmemeleri gibi nedenlerle, yönetimin düşmanlığını çektiler. Nikomedeia fermanları ile 303-304 yıllarında Hıristiyanlara karşı kıyım girişildi. Bu engellemelere rağmen Hıristiyanlar çoğaldı. 324 yılında İstanbul'u bugünkü yerine taşıyan Constantius bir sene sonra da İznik'te Hıristiyanların kilise kurmalarına izin verdi. Kendisini de kilise dışından piskopos ilan etti. imparator Theodosius (375-395) -herkesin önünde- kilise yetkilisi Milanolu Ambrosius karşısında günah çıkardı.

Bu olaydan sonra Hıristiyanlık, imparatorluk içerisinde hızla gelişti. 450 yılına gelindiğinde beş adet patrik oluşmuştu. Nitekim 451 yılında Roma'yı Hun Türklerinin hakanı Atilla'ya karşı koruyan, dönemin beş patriğinden biri olan I. Leo idi. Bu olaydan sonra ermiş olduğuna inanıldı ve "Büyük Leo" olarak tarihe geçti. Bu başarı papaların kentteki ve dünyadaki eşsiz güçlerinin başlangıcı oldu. **Atilla Roma'yı almamıştı ama, sanki Avrupa'nın başına Papalığı sorun olarak bırakmıştı.**

İmparator Theodosius'un oğulları Arcadius ve Honorius 395 yılında imparatorluğu paylaştılar. Oluşan devletlerden Batı Roma İmparatorluğu 476 yılında, Alman (Germen) aşiret reisi Odoaker tarafından yıkıldı. Tarihin bir cilvesi olarak, yenilen son İmparator Romulus Augustus idi ve imparatorluğun kurucusunun adını taşıyordu. Ama imparatorluğu batırdığı iddiasıyla Romulus Augustulus yani "Küçük Augustus" diye anıldı.

İmparatorluğun sonunu belirginleştiren yıkım içerisinde, yalnız Hıristiyan kilisesi ayakta kaldı. Devletin parçalanmasının sonucunda güçlü krallar da kalmadı. Küçük devletçikler üzerinde kilisenin egemenlik kurması hiç de zor olmadı. Mehmet Ali Ağaoğulları ve Levent Köker'e göre

(s.138), Papa I. Gelasius'tan (492-496) sonra Gelasius kuralları (öğretisi) gündeme geldi. Kilisenin devlet iktidarı üzerindeki üstünlüğü kabul edildi ve kilise bütün hayata egemen oldu. Daha sonraları çeşitli iç mücadeleler sonucunda bu üstünlükleri zayıfladı. Ancak I. Haçlı Seferi'nin sonucunda, Kudüs'ün Müslümanlardan geri alınmasıyla Kilise yeniden doruğa çıktı.

Kilisenin devlette ve halkın yaşamında etkili olmasından sonra Avrupa, Hıristiyanlığın bağınazca uygulanışının taassubuna girdi. Bilimde, sanatta, felsefede ve ekonomide geriledi. Papa Gelasius öğretisinin etkisi sürerken 800 yılında Papa III. Leo, imparatora taç giydirdi. Böylece Kilise güçlü bir sivil iktidarla birleşti. Papalığın karşısında hiçbir güç kalmadı. Sonuçta Avrupa'daki gerileme hızlandı. Ta ki, Salisbury'li John (1115-1180) ve Aquinum'lu Thomas (1225-1274) gibi ilahiyatçı düşünörlere kadar Kilisenin hakimiyeti bütün katılığıyla sürdü.

Nasıl Türklerde son üç-dört asırdır bilim, felsefe, sanat ve ekonomide değil ilerleme, geriye gidış gözleniyorsa, Avrupalılarda da benzeri oldu. Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Hıristiyanlığın yanlış uygulanışının devam etmesinin sonucunda Avrupalılar, 1500'lü yıllara kadar genel anlamda ciddi bir başarı gösteremediler. Neredeyse bin yıl süren bir karanlığın içine gömüldüler denilebilir. Çünkü, harekete geçebilecek her türlü iç dinamikler, Kilise tarafından çeşitli yöntemlerle engellendi.

Ancak, Avrupa'nın düşünce sisteminin ve ekonomisinin tekrar toparlanmaya başlaması, ilginç bir tesadüf eseri, Kilisenin başlattığı Haçlı Seferlerinin sonucunda oldu. Bu konudaki gelişmelerden bazılarını kitabın "Haçlı Seferleri" bölümünde bulabilirsiniz.

İsmail Hakkı Küpçü